

Genmäle av Lars Söderström

Låginkomstproblemet är en principsak

Tre stockholmare, Thomas Franzén, Kerstin Lövgren och Irma Rosenberg (härnedan kallade FLR), har skrivit en kommentar till mitt betänkande *Låginkomstproblemet* (SOU 1972: 77). Eftersom FLR inte tycks ha förstått vad betänkandet handlar om skall jag inleda mitt genmäle med att kort redogöra för detta.

I. Problemet

Det står var och en fritt att med låg inkomst mena relativt låg inkomst eller absolut låg inkomst. Jag har valt det senare eftersom jag finner detta lättast.

I ett givet system för inkomstilldelningen blir en person låginkomsttagare därför att personen inte i tillräcklig grad kan eller vill uppfylla de krav som systemet ställer för en högre inkomst. Uppfattas detta som ett problem har man tre slags åtgärder att välja mellan:

- motivera personen att utnyttja systemet bättre
- förstärka personens möjligheter att utnyttja systemet
- ändra systemet så att det bättre passar personens förutsättningar.

I ett individuellt perspektiv kan åtgärder av det första eller andra slaget vara tillräckliga. Uppfattas låginkomstproblemet som en fråga om att undvika låg inkomst för *alla* (vuxna) personer kan dock på goda grunder antas att en systemförändring behövs. Denna måste då vara sådan att alla garanteras en inkomst av viss minsta storlek.

Något exakt värde på den garanterade inkomstnivån behöver naturligtvis inte anges. Man kan ändå diskutera hur

denna nivå skall kunna göras så hög som möjligt. Detta är min problemställning. Huruvida den är intressant eller ej får läsaren själv avgöra.

Garantin för inkomstens miniminivå kan ges obetingad (såsom folkbidrag e dyl) eller betingad av inkomsttagarens insatser av arbete eller kapital i den sociala produktionen. I betänkandet tar jag upp båda dessa möjligheter. Eftersom jag tror att arbetslinjen också i framtiden skall dominera inom svensk socialpolitik har jag fäst störst avseende vid denna.

Arbetslinjen tolkar jag på så sätt att låginkomstproblemet i första hand skall lösas därigenom att personerna bereds tillfälle till *samhällsekonomiskt lönsamt* arbete. I den mån som detta inte kan ske förutsätter jag att personerna kan er-hålla *kompletterande inkomst* genom beredskapsarbete eller genom ett ersättningssystem av typ negativ inkomstskatt. Dylik kompletterande inkomst förutsätts vara behovsprövad med hänsyn till personernas *möjligheter* att genom samhällsekonomiskt lönsam sysselsättning uppnå en arbetsinkomst av viss minsta storlek.

Utöver de garantier ett system av detta slag ger kan man tänka sig att personerna garanteras inteckningar i ett (gärna nationellt) vinstandelssystem.

Om arbets- och ränteinkomsterna hålls på låg nivå kan vinsterna bli större och inteckningarna i vinstandelssystemet fås att framstå som en mera betydande, kanske den mest betydande, inkomsten för personerna.

I ett särskilt kapitel diskuterar jag hur

personernas uttag av vinstandelarna bör organiseras. Särskild uppmärksamhet ägnas därvid de likviditetspåfrestningar praktiskt taget alla människor någon gång råkar ut för och som vinstandelsystemet skulle kunna avhjälpa om personerna på eget ansvar någorlunda fritt kunde förfoga över sina andelar.

Jag utesluter inte att en del av vinstandelssystemet kan reserveras för att finansiera socialförsäkringar e dyl, men jag vill i detta sammanhang framhålla att de kompletterande inkomsterna i den garanterade arbetsinkomsten till stor del täcker behovet härvidlag.

II. Lösningen

Sådana ter sig mina utgångspunkter. Låt mig nu övergå till analysen.

Vad jag ovan sagt kan knappast betecknas som "gissningar om låginkomstproblemet". Ej heller är det någon gissning om jag påstår att realiserandet av den samhällsekonomiskt lönsamma sysselsättningen hämmas av skattesystemets nuvarande utformning samt den aktuella lönepolitiken.

Beträffande skattesystemet menar jag att den individuella inkomstbeskattningen skall tas bort och ersättas med förmögenhetsskatter och företagsskatter. De senare kan utgå som en allmän vinstskatt, dock ej med 100 procent som FLR tycks finna realistiskt, utan med en något lägre skattesats.

Detta är en tämligen grov form av företagsbeskattning. Vill man nå längre än vad denna medger får mera sofistikerade metoder tillgripas. Den mest sofistikerade av dem alla är det av mig diskuterade systemet med en mellanhand på arbetsoch kapitalmarknaden.

Detta system är, om man så vill, att betrakta som en pedagogisk illustration för påvisandet av vissa generella svårigheter som möter en finansminister. Jag tänker inte så mycket på "skatteflykt" e dyl som på incidensproblematiken, dvs det förhållandet att skattebördan kan övervältras i ekonomin och drabba något annat eller någon annan än som avsågs. I vår skattedebatt tycks det enbart vara i förbindelse med momsens som detta förhållande är mera allmänt uppmärksammat.

Mellanhänder finns i alla ekonomiska system. De lever på att köpa billigt och sälja dyrt. Bankerna är mellanhänder. En obligatorisk arbetsförmedling skulle kunna vara det. I finansministerns tjänst skulle dessa institutioner bli ett perfekt beskattningsinstrument.

Genom att ta upp stora skattebelopp skulle mellanhanden lägga grunden till ett nationellt vinstandelssystem samt möjliggöra finansieringen av de kompletterande inkomsterna i arbetsinkomstgarantin.

Möjligen än viktigare är att mellanhanden kan agera smidigt och avpassa lönerna på sådant sätt att den samhällsekonomiskt lönsamma sysselsättningen realiserar, åtminstone i huvudsak.

Jag inbillar mig inte att mellanhanden förfogar över perfekt information och jag är medveten om att alla priser är förhandlingsbara. Därför kan jag inte påstå att mellanhanden skulle lyckas att till 100 procent ta ut vad som kan tas ut utan att resursallokeringen störs. På denna punkt har FLR läst mitt betänkande slarvigt.

Det säger sig självt att mellanhandens uppdykande på scenen framtvingar en ändring av den fackliga lönepolitiken. Jag kan inte nu gå närmare in på detta.

III. Kritiken

FLR har i första hand skjutit in sig på mellanhandens roll i min framställning. Det må vara taktiskt riktigt, men helt bra blir det inte eftersom FLR här demonstrerar en förbluffande okunnighet i ekonomisk teori.

Med hjälp av *figur 3* tror sig FLR visa att mellanhanden enligt mina föreskrifter skulle lyckas ta ut "dubbla nationalinkomsten" i skatt. Hade FLR rätt i detta vore det förvisso betänkligt, men FLR har naturligtvis fel. Felet uppkommer därför att FLR inte förstått vad kurvorna i deras figur betyder.

Ytan $x_a + y_a$ kan (efter vissa justeringar) tolkas som arbetskraftsansvändningens *bidrag* till den sociala vinsten. På motsvarande sätt kan ytan $x_k + y_k$ tolkas. Av många bäckar små blir en stor å. Summeras bidragen erhålles den sociala vinsten själv. Behöver jag säga mer?

Jag har redan nämnt ett av FLRs alternativ till mellanhandssystemet: 100 procents vinstbeskattning! Ett annat alternativ som FLR ger är klumpsummeskatter, vilka enligt FLR skulle kunna ta in en godtycklig del av nationalinkomsten i skatt. Är FLR medvetna om vad de säger? Påståendet innebär ju att finansministern skulle kunna ta 100 procent "utan att resursallokeringen störs". Hur befängd får man vara?

FLR tycker att jag kommer med förslag som inte vittnar om sinne för rättvisa och jämlikhet. Kanske det. Hur

som helst finner jag det inte anstötligt att differentiera arbetsinkomsterna med hänsyn till arbetets art, hyresnivån på orten samt arbetstagarens personliga förutsättningar, exempelvis känslighet för buller e dyl. För mig är det avgörande om differenserna är onödigt stora eller ej. Det står FLR fritt att se saken an-norlunda.

FLRs resonemang i anslutning till *figur 5* skulle nog tagits bort om de fattat poängen med mellanhanden.

På en punkt skall jag ge FLR rätt. Det gäller vad de säger om *figur 6*. De menar att jag gissat den ena kurvans utseende. Det stämmer och framgår för övrigt tydligt av det citat som finns med i texten. Det finns dock ingen anledning för mig att ångra denna gissning. Dels finner jag den rimlig. Dels har den ingen betydelse för framställningen i övrigt.

Som ovan framgått har mitt intresse

inte gällt inkomstfördelningens utseende. Jag finner inte diskussioner härom särskilt givande. Mitt intresse har i stället gällt principerna för inkomstilldelningen. Det är de möjligheter vi har härvidlag som bör vara det centrala i den fördelningspolitiska debatten.

I mitt betänkande har jag diskuterat möjligheterna att via ändringar i inkomstilldelningssystemet lösa låginkomstproblemet. I det sammanhanget är den totala fördelningsbilden ointressant. När jag talar om ambitiösa lösningar på låginkomstproblemet så åsyftar jag en be-tingad inkomstgaranti på allra högst 10 000 kr. Beloppet är dock av underordnat intresse. Det intressanta är *hur* vi skall förfara för att göra det så stort som möjligt. Det är en fråga om inkomstilldelningens principer. När denna är utredd kan gissningarna börja.

Lars Söderström, Lunds universitet